

Małgorzata Dudziak-Kowalska
AGH Akademia Górniczo-Hutnicza Biblioteka Główna

Realizacja projektu digitalizacji kartkowego katalogu alfabetycznego w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie

Streszczenie: *Autorka opisuje plany i założenia oraz realizację projektu digitalizacji katalogu w bibliotece akademickiej. Podaje wiele praktycznych danych i faktów, które mogą być pomocne tym, którzy zechcą taki projekt przygotować.*

Słowa kluczowe: *digitalizacja, katalog kartkowy, transformacja katalogu,*

Wprowadzenie

W większości polskich bibliotek naukowych, oprócz katalogu komputerowego dostępnego on-line, funkcjonuje katalog kartkowy (będący uzupełnieniem pierwszego) dostępny na miejscu. Taki stan rzeczy w pewien sposób dezorientuje czytelnika i tym samym obniża wartość obu katalogów jako narzędzia informacji. W ostatnich latach coraz więcej bibliotek postanowiło zeskanować swoje katalogi kartkowe i udostępnić je poprzez sieci komputerowe. W dużych bibliotekach naukowych liczebność zbiorów skutecznie ogranicza możliwość szybkiej konwersji katalogów na format MARC, jest to bowiem proces ogromnie pracochłonny i czasochłonny. Spośród 20. największych bibliotek współtworzących NUKAT, 12 udostępni swoje katalogi kartkowe w postaci zdigitalizowanej.¹

Część z tych katalogów umożliwia jedynie przeglądanie ich zawartości (np. w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej, BG Politechniki Warszawskiej), inne oprócz funkcji przeszukiwania posiadają możliwość zdalnego zamawiania (np. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu, Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu, w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu). Digitalizacja katalogów kartkowych stała się najszybszym i coraz powszechniejszym sposobem na zdalny

---

¹ Przeanalizowano katalogi następujących bibliotek (* oznacza posiadanie zdigitalizowanego katalogu kartkowego): BG Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego, BG Politechniki Gdańskiej*, Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, Biblioteki Jagiellońskiej*, BG Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, BG Politechniki Poznańskiej*, Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, Biblioteki Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego, Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, BG Politechniki Warszawskiej*, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*, Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*, BG Politechniki Śląskiej w Gliwicach.

dostęp do informacji o zbiorach bibliotecznych gromadzonych przed wdrożeniem komputeryzacji.

Główne założenia projektu digitalizacji alfabetycznego katalogu kartkowego Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (BG AGH)

Projekt digitalizacji alfabetycznego katalogu kartkowego BG AGH powstał w roku 2009, a jego opracowanie poprzedziła analiza funkcjonowania tego typu katalogów w innych bibliotekach w Polsce. Analiza wykazała, że udostępnienie w sieci kartkowego katalogu komputerowego oraz umożliwienie na jego podstawie zdalnego zamawiania wybranych książek, zwiększyło zainteresowanie „starszymi” książkami, przekładając się na wzrost wypożyczeń. Pomimo systematycznie prowadzonej retrokonwersji, wielkość zbiorów BG AGH wykluczała w ciągu najbliższych kilkunastu lat włączenie wszystkich opisów do katalogu komputerowego. Biorąc pod uwagę fakt, iż dla użytkowników komputeryzacja biblioteki oznacza istnienie pełnych katalogów zbiorów w sieci, uznano, że najlepszym rozwiązaniem będzie zeskanowanie alfabetycznego katalogu kartkowego (rejestrującego nabytki do końca roku 1991) i udostępnienie jego wersji elektronicznej w Internecie. W ten sposób użytkownicy uzyskają dostęp do informacji o wszystkich posiadanych przez BG AGH zbiorach zwartych, a ponadto możliwość zdalnego składania zamówień na publikacje zarejestrowane w katalogu kartkowym.

Realizacja założeń projektu

Kartkowy katalog alfabetyczny BG AGH przez szereg lat pełnił rolę katalogu głównego. Zawierał opisy (główne i pomocnicze) wszystkich książek, które wpłynęły do zbiorów biblioteki od początku jej istnienia aż do końca 1991 r. W katalogu znalazły się również odsyłacze dla tytułów wszystkich czasopism będących w posiadaniu biblioteki oraz karty cząstkowe prac monograficznych opublikowanych w czasopiśmie². Od 1 stycznia 1992 r. wszystkie nabytki rejestrowane są wyłącznie w katalogu komputerowym.

W związku z projektem digitalizacji katalogu alfabetycznego, w BG AGH sporządzony został szczegółowy harmonogram prac, obejmujący:

- meliorację katalogu kartkowego (październik 2009 r.– marzec 2010 r.),
- opisanie i spakowanie kart do pudeł oraz wysłanie ich do skanowania (kwiecień 2010 r.),
- skanowanie kart (maj — czerwiec 2010 r.),
- przygotowanie programu obsługującego Elektroniczny Katalog Kartkowy (EKK) (czerwiec — wrzesień 2010 r.),
- promocję i uruchomienie EKK (wrzesień 2010 r.),
- likwidację katalogu kartkowego w holu biblioteki (wrzesień 2010 r.).

---

² KOSEK, J. Katalogi. W: *Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie. Informator*. Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, 1999, s. 17-18.

Jak wynika z powyższego harmonogramu najbardziej czasochłonną czynnością, obliczoną aż na sześć miesięcy, okazała się melioracja katalogu. Pierwotne ustalenia, obejmowały jedynie tzw. kosmetykę kart oraz sprawdzenie porządku alfabetycznego. Na podstawie porównania kart głównych, zawierających opisy książek w katalogu kartkowym (porównywano opisy w kilkunastu losowo wybranych szufladkach) z katalogiem komputerowym AGH stwierdzono, że dla części książek istnieją już rekordy bibliograficzne w bazie lokalnej. Porównanie z kolei opisów pozostałych kart głównych z katalogiem NUKAT pozwoliło zauważyć, że dla znacznej liczby tytułów istnieje rekord bibliograficzny w katalogu centralnym. W związku z tym podjęto decyzję, iż warto starannie skontrolować cały katalog (karta po karcie!) i przed digitalizacją „wyłączyć” z niego karty książek, dla których odszukano rekordy bibliograficzne w lokalnym OPAC-u lub w bazie NUKAT. Podczas przeglądania szufladek zauważono, że znajduje się w nich pewna liczba zbędnych kart (przede wszystkim karty główne i odsyłaczowe zawierające opisy książek poddanych retrokonwersji w minionych latach), które należy usunąć. Z katalogu przygotowywanego do skanowania postanowiono wycofać również karty odsyłaczowe tytułów czasopism. W wyniku tych ustaleń prace melioracyjne objęły:

1. Sprawdzenie w bazie BG AGH oraz w katalogu NUKAT każdego opisu bibliograficznego zawartego na karcie głównej:
  - w przypadku, gdy rekord bibliograficzny został odszukany w bazie BG — wycofanie z katalogu karty głównej wraz z odsyłaczami dla późniejszych prac związanych z dopisaniem rekordów egzemplarza,
  - w przypadku, gdy rekord bibliograficzny istniał w katalogu NUKAT — zaznaczenie kolorowym pisakiem karty głównej wraz z przynależnymi odsyłaczami,
2. Usunięcie kart zbędnych (niewycofanych w wyniku retrokonwersji kart głównych i odsyłaczowych ze zbioru podstawowego „P”, zbioru wieloegzemplarzowego „W” oraz kart z sygnaturą „Inf.” (księgozbiór Oddziału Informacji Naukowej), „F” (filmy), „M” (mikrofisze), „Czyt. Og.” (księgozbiór Czytelnii Ogólnej),
3. Kosmetykę kart (poprawienie mało czytelnych haseł autorskich i sygnatur, sprawdzenie w inwentarzu sygnatur wzbudzających wątpliwości),
  - w przypadku kart bardzo zniszczonych — wycofanie karty i na jej podstawie sporządzenie rekordu bibliograficznego książki,
4. Sprawdzenie układu alfabetycznego kart oraz ewentualną jego korektę.

W celu sprawnego przeprowadzenia całości prac wyłoniono piętnastoosobowy zespół (11 osób z Oddziału Opracowania Zbiorów, trzy osoby z Samodzielnej Sekcji Bibliotek Wydziałowych i Kontroli Księgozbioru, jedna osoba z Oddziału Zbiorów Specjalnych), który od 7.10.2009 r. do 16.03.2010 r. przeprowadził kompleksową meliorację katalogu. Rezultatem pracy zespołu było wycofanie z katalogu kartkowego przeznaczonego do digitalizacji — 69741 kart, w tym:

- 6213 — kart głównych zawierających opisy książek, dla których istniał już rekord bibliograficzny w macierzystym OPAC-u i przeznaczonych do uzupełnienia rekordu egzemplarza,
- 10578 — kart odsyłaczowych do ww. kart głównych,
- 7096 — kart odsyłaczowych dla tytułów czasopism,
- 5712 — kart zbędnych,

- 25467 — kart głównych zawierających opisy książek polskich (15 481 tytułów) oraz obcych (9986 tytułów), które posiadały rekordy bibliograficzne w NUKAT przeznaczonych do późniejszego skopiowania do OPAC-a BG AGH oraz sporządzenia rekordów egzemplarza lub zasobu,
- 11727 — kart odsyłaczowych do kart głównych opisów książek przeznaczonych do skopiowania z NUKAT,
- 2948 — kart zbiorczych serii.

Katalog, obejmujący opisy 25467 tytułów (wraz z kartami odsyłaczowymi, liczący 37194 kart) przeznaczonych do skopiowania z NUKAT, postanowiono, po wcześniejszym przeorganizowaniu skrzyń katalogowych, pozostawić do dyspozycji czytelników. Będzie on funkcjonował (systematycznie zmniejszany) aż do momentu skopiowania do lokalnej bazy wszystkich opisów, co w konsekwencji doprowadzi do jego całkowitej likwidacji.

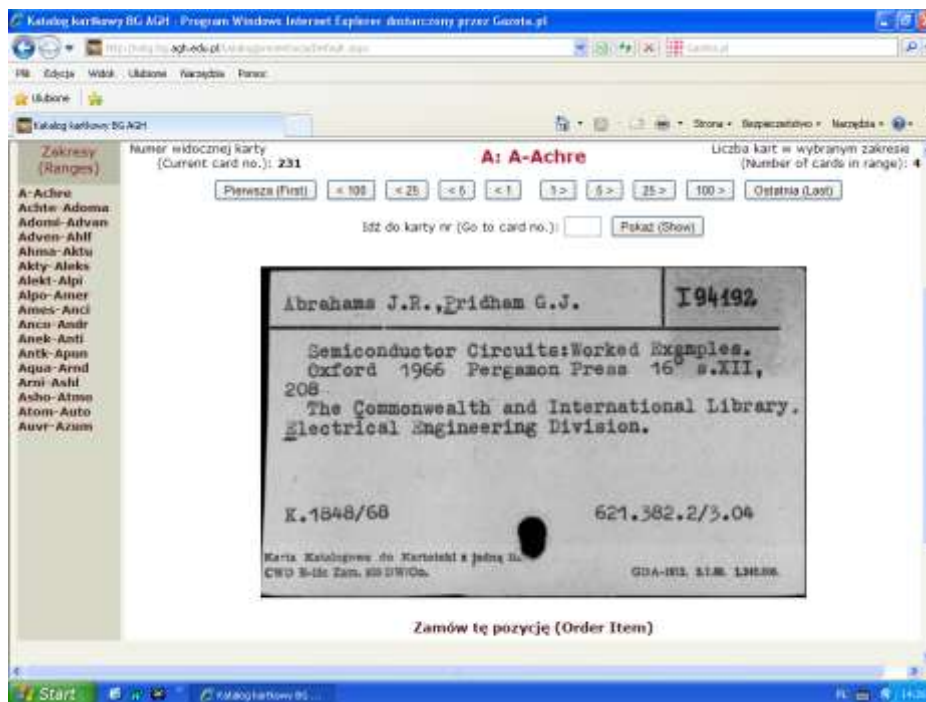
Z kolei karty przeznaczone do skanowania, w liczbie ponad 207000 zostały przez pracowników Oddziału Opracowania Zbiorów (OOZ) umieszczone w pudłach i odpowiednio opisane. Zachowano kolejność alfabetyczną, dokonując podziału kart na „skrzynki” obejmujące odpowiednie zakresy liter (w „elektronicznych skrzynkach” zdigitalizowanego katalogu, poza kilkoma korektami, zachowano ten układ). Ze względu na brak odpowiedniego skanera w BG AGH, skanowanie katalogu zrealizowano w Łodzi, gdzie znajduje się profesjonalny skaner obsługujący biblioteki województwa. Digitalizacja rozpoczęła się z końcem kwietnia 2010 r. i trwała około dwóch miesięcy; zeskanowane karty wróciły do BG AGH 2 lipca 2010 r.

Katalog alfabetyczny w „nowej postaci”

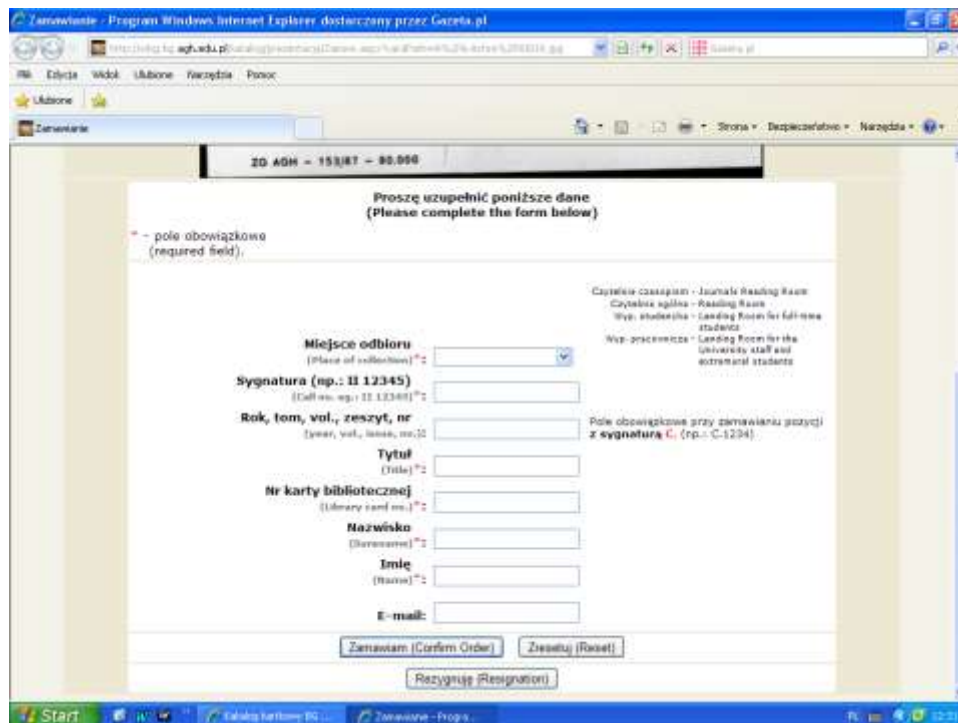
Wdrożeniem oprogramowania obsługującego EKK zajęli się pracownicy Samodzielnej Sekcji Komputeryzacji BG AGH. Zastosowano system najprostszy, rezygnując z kosztownego oprogramowania, prób rozpoznawania tekstu (OCR), sporządzania indeksów, itp. Wykorzystane zostało oprogramowanie, które BG AGH otrzymała nieodpłatnie z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Pozwalało ono na udostępnienie katalogu w najprostszej konwencji, tj. przeglądanie kart katalogowych w „skrzynkach” opisanych zakresami alfabetycznymi (poszczególne karty ponumerowano), a także umożliwiał zdalne zamawianie wybranych dokumentów. Celem popularyzacji nowej formy katalogu Zespół ds. Promocji BG AGH umieścił na stronie domowej biblioteki, w prasie studenckiej oraz newsletterze komunikat dotyczący katalogu oraz sposobu korzystania z niego. EKK dostępny jest dla czytelników od 21 września 2010 r. bezpośrednio w Internecie pod adresem <http://wbq.bg.agh.edu.pl/katalog>³, poprzez stronę domową biblioteki oraz zakładkę „e-katalogi BG AGH”. Zamieszczone poniżej ekrany prezentują rozmieszczenie poszczególnych informacji w edycji karty katalogowej oraz w formularzu zamówienia EKK.

---

³ Wszystkie odwołania do stron zawierają informacje aktualne w dniu 25 października 2011 r.

Fot.1 Edycja karty katalogowej w EKK AGH.
Źródło: <http://wbg.bg.agh.edu.pl/katalog/prezentacja/Default.aspx>.

Fot.2 Formularz zamówienia w EKK AGH.
Źródło: <http://wbg.bg.agh.edu.pl/katalog/prezentacja/Zamow.aspx?cardPath=A%2fA-Achre%2f00231.jpg>.

Ułatwieniem dla czytelników jest umieszczona na stronie startowej EKK, również w języku angielskim, *Instrukcja korzystania z Elektronicznego Katalogu Kartkowego BG AGH* (<http://wbg.bg.agh.edu.pl/katalog/help/pomoc.htm>). Czytelnicy znający zasady korzystania z tradycyjnego katalogu kartkowego zapewne odnajdą w EKK szereg analogii do poszukiwań manualnych. Ci, którzy spodziewają się, że EKK ułatwi im szybkie wyszukiwanie — podobnie jak ma to miejsce w katalogu komputerowym — z pewnością doświadczą wielu niedogodności (m.in. konieczność „trafienia” odpowiedniej karty, gdy znany jest autor lub tytuł książki, wielokrotne klikanie, aby dotrzeć do następnego opisu). Trudno jednak porównywać możliwości wyszukiwawcze zdigitalizowanego katalogu kartkowego z rozbudowanym aparatem informacyjno-wyszukiwawczym zintegrowanego systemu bibliotecznego VIRTUA. Utrudnieniem może się okazać także brak możliwości natychmiastowego sprawdzenia, czy poszukiwana publikacja jest dostępna w zbiorach (może być wypożyczona!). Wypełniając pole „e-mail” w formularzu zamówienia, czytelnik może jednak uzyskać informację zwrotną określającą status książki.

Podsumowanie

EEK BG AGH funkcjonuje od ponad roku, za wcześniej jeszcze na pełną analizę efektywności jego działania. Nie ulega wątpliwości, że czytelnicy zainteresowali się „nowym” katalogiem już od momentu jego uruchomienia. Dzięki ich spostrzeżeniom i uwagom przekazanych za pośrednictwem poczty elektronicznej lub podczas bezpośrednich rozmów, zmodyfikowano formularz zamówienia (np. w odniesieniu do wydawnictw ciągłych) oraz przerezegowano treść *Instrukcji korzystania z Elektronicznego Katalogu Kartkowego BG AGH*.

W okresie październik 2010 — wrzesień 2011 r., na podstawie EKK AGH zrealizowano 180 wypożyczeń. Wszystkie książki po zwróceniu ich przez użytkowników zostaną opracowane w formacie MARC i włączone do katalogu komputerowego. Odpowiadający opisowi obraz karty katalogowej (wraz z ewentualnymi odsyłaczami) zostanie usunięty z EKK. Jak często katalog był przeszukiwany, ile było do niego wejść, które nie zakończyły się złożeniem zamówienia, tego niestety system nie rejestruje.

Warto na zakończenie odnotować dodatkowe korzyści wynikające z realizacji projektu digitalizacji katalogu alfabetycznego. Jak już wcześniej wspomniano, skanowanie katalogu poprzedziła jego bardzo wnikliwa melioracja. Dzięki niej informacja zawarta EKK została zweryfikowana i zaktualizowana, a sam katalog zmniejszył się o blisko 70 000 kart. Dla ponad 6200 publikacji istniał już rekord bibliograficzny w katalogu komputerowym AGH, a dla ponad 25 000 dokumentów opis odszukano w katalogu NUKAT. Od 4 maja 2010 r. do 22. marca 2011 r. pracownicy OZ dołączyli 8575 rekordów egzemplarzy książek, dla których istniał już rekord bibliograficzny w bazie lokalnej BG. Praca ta, aczkolwiek nieskomplikowana, zajęła zespołowi OZ sporo czasu. Każdy egzemplarz dołączanej pozycji należało odszukać w magazynie, okleić kodem paskowym, sprawdzić poprawność opisu

formalnego (zdarzało się, że rekord bibliograficzny wymagał melioracji) oraz opisu przedmiotowego.

Od 28 marca 2011 r. pracownicy OoZ rozpoczęli z kolei kopiowanie rekordów bibliograficznych tych dokumentów, których opis odszukano w katalogu NUKAT. Do chwili obecnej (październik 2011 r.) skopiowano 3030 opisów oraz powiązano je z rekordami egzemplarza lub zasobu. Z dotychczasowych obserwacji wynika, że około połowa kopiowanych rekordów nie posiada charakterystyki wyszukiwawczej (pola 6XX) lub opis przedmiotowy wymagał różnorodnych korekt (m.in. wynikających ze zmian metodyki katalogowania przedmiotowego w jhp KABA). Brakujące elementy opisu uzupełniane są na bieżąco.

Głównym założeniem projektu było uzyskanie w maksymalnie krótkim czasie elektronicznej wersji katalogu kartkowego oraz udostępnienie go w Internecie. Realizacja projektu także umożliwiła wykonanie szeregu dodatkowych prac. Pozwoliła m.in. nadrobić pewne zaległości, uporządkować katalog kartkowy i naprawić niektóre związane z jego prowadzeniem zaniedbania, a także w pełni dostrzec korzyści wynikające z uczestnictwa BG AGH w budowaniu wspólnej bazy katalogowej NUKAT.